

De Wimmenummerduinen

definitief beschermd

C. VAN DEURSEN EN Q.L. SLINGS

Eind oktober 1992 is er druk overlegd tussen het provinciebestuur en de NV PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland over mogelijke aankoop van de "duinen van Six" bij Egmond. Dat duingebied, ruim 368 ha groot, lag als een enclave tussen de delen van het Noordhollands Duinreservaat Bergen't Woud en Egmond-Wijk aan Zee. Deze Wimmenummerduinen zijn de afronding voor de realisatie van een van de grootste aaneengesloten natuurterreinen van Nederland, tussen Wijk aan Zee en de Boswachterij Schoorl. Het reservaat is nu bijna 5300 ha groot.

Vroegere onderhandelingen met de familie Six van Wimmenum over de aankoop leidden nimmer tot resultaat. In de zomermaanden van 1992 werd duidelijk dat de eigendommen van de Erven Six verkocht zouden gaan worden. Een nieuwe poging om overleg tussen de vertegenwoordiger van de Erven Six en de provincie te starten lukte niet. De Erven besloten tot verkoop van het gebied bij inschrijving. Dit was de mogelijkheid tot het halen van de hoogste prijs. Het was voorspelbaar dat de provincie niet de enige belangstellende zou zijn. Projektontwikkelaars, beleggers en partikulieren waren ook in de markt. Er waren namelijk plannen voor de ontwikkeling van recreatie in "De Nollen", een terrein met zomerhuisjes van 40-60 ha tussen Egmond aan Zee en Egmond aan de Hoef (zie figuur 1). Dat gebied was daarmee de magneet voor de overige biedingen. Zo'n terrein, met een aantrekkelijk achterland, is bijvoorbeeld heel gewild voor vestiging van een bungalowpark. Op basis van het belang voor het

natuurbehoud, voor de recreatie en als strategische grondwatervoorraad hebben Provincie en NV PWN samen een bod bij de notaris ingediend. Het was een schot in de roos, want op 4 november 1992 werd de provincie eigenaar.

Maatregelen gewenst

Het Noordhollands Duinreservaat is van uitermate groot belang als natuurgebied en als terrein voor natuurgerichte recreatie. De Wimmenummerduinen zullen ook als zodanig worden opengesteld voor belangstellenden.

Het is vrij lang een gebied geweest waar weliswaar toezicht werd gehouden en waar in de zomermaanden toegang voor kaarthouders gold, maar waar in de praktijk toch vrij veel van de wegen en paden werd afgedwaald. Op een drietal concentratiepunten in het gebied staan in totaal wel 190 recreatiehuisjes in allerlei vorm en uitvoering. Daarnaast is er een grote activiteit van hobby-tuinders uit Egmond aan Zee. De zgn "landjes" zijn over alle westelijke valleien verspreid. Die tuinbouwactiviteiten penetreren bovendien tot diep in het gebied. Al die verschillende menselijke activiteiten zorgden voor een wirwar aan wegen en paden. Om in deze situatie te komen tot een eenduidige en herkenbare openstelling voor het publiek (uitsluitend op wegen en paden) is ondoenlijk, vandaar dat het padennet tot een duidelijk herkenbare structuur moet worden teruggebracht. Of en zo ja waar, en op welke wijze, de tuinlandjes en zomerhuisjes moeten worden gehandhaafd zal in een door het provinciebestuur vast te stellen beheernota worden bepaald.



In de Wimmenummerduinen gaan serene rust en blonde duintoppen nog samen (foto: PWN).

Een eigen uiterlijk

De recente geschiedenis van de Wimmenerduinen wijkt af van die van de omringende terreinen. De Wimmenerduinen ontsnapten aan de aanplant van naaldbos tijdens de werkverschaffing in de jaren dertig en veertig. De reden daarvoor was dat privéterreinen niet voor Rijkssubsidie in aanmerking kwamen. Daardoor ogen de Wimmenerduinen nog helemaal "duins". Het gebied vertoont iets van de chaos van een windkuilenlandschap. De duinen hier zijn voortdurend blijven stuiven onder invloed van over-exploitatie. Dat fenomeen werd bovendien versterkt door de ligging in het kalkgrensgebied. Juist hier verstuiwen duinen gemakkelijker dan elders. Enkele relatief kleine valleien zijn begroeid met lage duinberkenstruwelen. Het terrein vertoont lokaal het beeld van een plat vlak waarop hoge zandbergen zijn geplaatst. Tussen die hoge zandheuvels slingeren enkele diepe valleien. De terreinvorm bereikt het hoogtepunt in het Zegeveld, waarvan de zuidkant voorzien is van een fraaie en indrukwekkende paraboolstructuur. De overgang van kalkrijk naar kalkarm duin loopt dóór dit gebied, zodat er binnen het terrein diverse overgangssituaties worden gevonden. Een geleidelijke overgang naar de aangrenzende polders ontbreekt door afzanding van de duinvoet. Daardoor oogt de binnenduinarand nogal steil. Grootchalige grondwaterwinning voor drinkwater vond nauwelijks plaats, hoewel Egmond jarenlang water uit dit gebied won. Dat leidde ertoe dat de al genoemde tuinbouw van de goede bodemvochtvoorziening profiteerde en zich in de valleien vestigde. De wat omvangrijker tuinbouwpraktijk is hier van recenter datum dan elders in de kustduinen, zoals bij Zandvoort. Daar startte de massale teelt van duinaardappelen al in het midden van de vorige eeuw. Waar elders de land- en tuinbouw de duinen de rug toekeerden, hield deze in de Wimmenerduinen tot nu stand. De littekens die dat ge-

bruik achter liet, zijn hier nog volop aanwezig. Veel van de kultuurgrond ontstond hier ná 1900. De belangstelling steeg rond de Tweede Wereldoorlog. De totale omvang van de bouwlandjes was direct na de oorlog, volgens de Erven Six, bijna het tweevoudige van nu.

Waar de oude zeedorpen gekenmerkt zijn door de voortdurende uitmergeling van de arme grond, werd en wordt in de Wimmenerduinen behoorlijk wat mest gebruikt, en niet alleen mest! Ook daarin onderscheidt dit gebied zich van andere terreinen.

Planten en dieren

Verreweg het grootste deel van de Wimmenerduinen is bedekt met duingraslanden en duinroosstruwelen. De eerste liggen vooral dicht bij zee, de laatste meer landinwaarts. Hogere struwelen en bos ontbreken vrijwel. In enkele valleien in het middenduin worden waardevolle, vochtige berkenbosjes aangetroffen. Aan de binnenduinarand komt schraal open eikestruweel (vgl. de Drentse strubben) en voedselrijker essen-iepenbos voor. Er zijn nogal wat typen duingrasland. Belangrijk zijn zeker de zeedorpen-graslanden; weelderige, bloemrijke graslanden, die hun ontstaan danken aan eeuwenlang agrarisch gebruik. Landelijk gezien is dit een zeer bijzonder type, dat een zekere verwantschap met de zogeheten kalkgraslanden vertoont. Deze graslanden komen in de Wimmenerduinen bovendien voor in het overgangsgebied tussen de kalkrijke en -arme duinen.

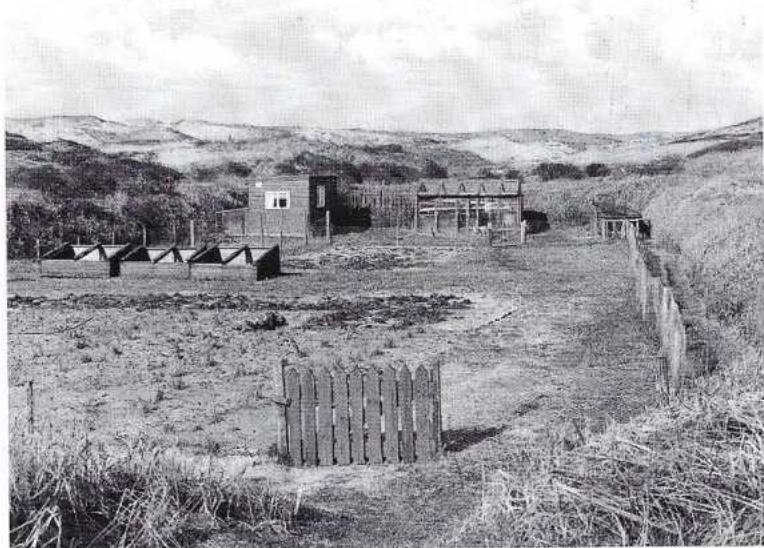
Wat dit betekent voor de soortensamenstelling zal nog nader worden onderzocht. Karakteristieke soorten van dit type grasland zijn o.a. Wondklaver, kegel-, oor- en nachtsilene, bitterkruidbremraap en beemdtkroon. In de zeereep komt een apart type zeedorpen-grasland voor met blauwe zeedistel en zeewinde. Op plaatsen die wat "verrommeld" zijn, komen wit vetkruid, hemelsleutel, geelwitte ossetong, wilde kruisdistel, stinkende ballote, aardaker, knolbeemdgras en ruw gierstgras voor.

Misschien van nog groter belang zijn de hoger gelegen en veel minder door menselijk gebruik beïnvloede duinroosstruwelen en de daarin gelegen schrale graslanden. De duinroosvelden zijn vooral rijk voorzien van mossen en korstmossen, maar ook zeldzaamheden als zandviooltje (plaatselijk zeer talrijk) en rozenkransje vinden er hun plaats. Voedselarme graslanden bereiken de grootste soortenrijkdom op noordhellingen. Tussen de talrijke eikvarens is rond wintergroen verre van zeldzaam. Andere belangwekkende soorten in dit milieu zijn maanvarentje, kleine steentijm, grasklokje, stijve ogentroost en kraaiheide. De laatste is verrassend algemeen voor zo'n zuidelijke standplaats. Natte duivalleien zijn vrijwel allemaal omgezet in bouwlandjes. Toch heeft een aantal soorten standgehouden die de vroegere rijkdom van het gebied weerspiegelen. Dit zijn de knopbies, blauwe duindwergzegge, padderus, addertong, ruw walstro, strandduizendguldenkruid, galigaan, waterpunge en geelhartje.

Evenals de planten komen ook de broedvogels in duidelijk herkenbare gezelschappen voor. Drie daarvan zijn in de Wimmenerduinen aan te treffen: het roodborsttapuitrijk duinvogelgezelschap, het wulpriek duinvogelgezelschap en het houtsnipriek bosvogelgezelschap. De soortensamenstelling van het eerste gezelschap, in de omgeving van de duinlandjes, wordt door twee aspecten

Figuur 1 : Een overzicht van de Wimmenerduinen.





Extensief gebruik van de duinen voor de teelt van groenten in de Wimmenerduinen (foto: Marc Janssen).

*Onder: Kleine steentijm
Geheel onder: Oorsilene*



bepaald: de afwisseling van kleine (duindoorn-) struwelen temidden van graslanden én het regelmatig voorkomen van verstoring tijdens het broeden. De meer natuurlijke mozaekachtige afwisseling van kruipwilgpollen, mosvegetaties, kaal zand en weelderig grasland zijn het favoriete terrein van Paapje en Roodborsttapuit. In de wat grotere, tot produktiegrasland omgevormde valleien, broedt de Kievit. Andere soorten uit het rommelige landschap van tuintjes en bouwland zijn fitis, witte kwikstaart, winterkoning en merel. Soorten van het wulpriek duinvogelgezelschap, die verstoringsgevoelig zijn, trokken zich terug in het noordoostelijk gebied. Hier komen onder meer wulp, boomleeuwrik, bergeend, boompieper, tapuit, patrijs en holenduif voor.

Van zoogdieren, reptielen en amfibieën en insecten in de Wimmenerduinen is veel minder bekend. Hier zal in de komende jaren een werkterrein voor gespecialiseerde amateuronderzoekers liggen.

Openstelling en beheer

Er zal een beknopte beheernota voor het gebied worden gemaakt en vastgesteld. De volgende beheersuggesties zijn een eerste gedachtenvorming van het PWN en geen vastgesteld beleid. Het zonerings- en inrichtingsplan gaat uit van een toegankelijkheid voor natuurgerichte recreatie, waarbij ook wordt nagedacht over de toekomstige padenstructuur, over lokaties waar de kleinschalige en milieuvriendelijke privé-volkstuinbouw moet worden geconcentreerd en over het te volgen beleid voor de concentratie van de recreatiehuisjes en de plaats en grootte van rustgebieden. De hoogste prioriteit heeft nu het uitwerken van een plan voor de aanleg van de "missing link" in een doorlopend fietspad door de duinen van de Van Oldenborghweg (Egmond) naar de Woudweg ('t Woud). Een oostelijk gelegen tracé is gedacht langs de binnenduinoet, met uitzicht op het kultuurland, door binnenduinos en, via een behoorlijke stijging, naar het noordoostelijk deel, waar het fietspad langs duinroosvelden en eikestruweel voert. Daarbij worden beurtelings uitzichten over polders en duingebied geboden. De structuur van het onverharde wandelpadennet is momenteel nog minder duidelijk. Wel is het streven gericht op een duidelijke zonering vanuit Egmond aan Zee naar

het noorden en oosten toe. Vooral hier zullen de rustige gebieden komen. Overigens gaan voor de Wimmenerduinen dezelfde toegangsvoorwaarden gelden als voor de rest van het Noordhollands Duinreservaat.

Procesbeheer als hoofddoelstelling

De hoofddoelstelling voor de Wimmenerduinen is het procesbeheer. Dat betekent dat alle door vroeger gebruik veroorzaakte belemmeringen in het vrije spel van duinvormende processen ongedaan zullen worden gemaakt. Belangrijke doelen voor de komende jaren zullen daarom zijn: zee-reepbeheer, verstuiwingsbeheer en beheer van natte duinvalleien. Met het Hoogheemraadschap zal worden gestreefd naar een meer natuurgericht zee-reepbeheer, waarbij in het noordelijke deel van de zee-reep paraboolvorming wordt toegestaan. In het overige terrein zal - uitgezonderd in die delen waar patroonbeheer voorrang krijgt - de natuurlijke verstuiwing niet worden tegengegaan. Takkenhopen en grote hoeveelheden tuinafval en andere zaken zullen moeten verdwijnen.

Herstel vochtige duinvalleien

Omdat vrijwel alle valleien zowel ontgonnen, bemest als ontwaterd zijn, zijn natuurlijke vochtige duinvalleien nauwelijks meer aanwezig. In de meeste noordelijke valleien zit het grondwater niet erg diep. Dat biedt goede mogelijkheden om door natuurtechnische maatregelen - het verwijderen van de voedselrijke toplaag - de uitgangspositie voor levensgemeenschappen van natuurlijke vochtige tot natte duinvalleien weer te herstellen. Door de nabijheid van nog goed ontwikkelde valleivegetaties in het aangrenzende terreindeel bij Bergen lijkt de kans van slagen daarbij optimaal. In het zuidwestelijke deel van het terrein krijgt het behoud van natuurwaarden voorrang, die specifiek samenhangen met vroeger menselijk gebruik. Binnen dit patroonbeheer zal ruimte blijven voor kleinschalige en milieuvriendelijke vormen van tuinbouw. In dit gebied kan ook worden gedacht aan veebe-grazing als beheermaatregel. Maar ook hier zal toch zoveel mogelijk ruimte worden gegeven aan duinvormende processen.

Verder onderzoek

Het PWN-beheer is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Omdat er van het nieuwe gebied nog lang niet voldoende bekend is, zal in de komende jaren vooral veel inventarisatiewerk plaats moeten vinden. Momenteel zijn de reeds bekende gegevens verzameld. Daarnaast is onderzoek gestart naar historische gegevens van het terrein. Een geomorfologische kaart is al klaar. Een analyse van zgn "false-colour" luchtfoto's (schaal 1: 2500) uit 1990 zal dienen als basis voor een vegetatiekundige kartering van het hele gebied. De broedvogelinventarisatie van 1993 zal onderdeel vormen van de vijfjaarlijkse inventarisatie van het hele Duinreservaat. Voorts is een studie naar de grondwatersituatie gaande omdat maar weinig oudere hydrologische gegevens bekend zijn.

Chris van Deursen en Rienk Slings zijn medewerker van de NV PWN Waterleidingbedrijf van Noord-Holland te Bloemendaal.